THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער פרץ-שול יום-טוב

דעם זונטאָג פייערט די היגע פרץ-שול איר יערלאכן צווייפאכן יום־טוב: דעם יאָר־טאָג פון דער גרינדונג פון דער שול און די גראָדואירונג פון די קינדער.

עס ווערט איצט זעכצן יאָר. זינט די שול איז דאָ געגרינדעט געוואָרן פון א קלייגער גרופּע פּיאָנערן, וואָס האָבן געשטרעבט דורך איר באַפעסטי־קען דאָס אידישע לעבן און פאַרזיכערן דעם אידישן קיום, דורך א מאָדערנער, פּראָגרעסיווער אידישער דערציאונג. די אידישע גאַס האָט דאַן פיינטלאַך אָדער גלייכגילטיק אויפגענומען דעם דאָזיקן פאָרזאַץ, ווי עס ווערן אויפגענו־מען געוויינלאַך אַלע נייע באַוועגונגען, וואָס גייען אַראָפּ פון דעם אויסגע־טראָטענעם און אַלגעמיין געהייליקטן דורך דער טראַדיציע וועג.

דער איינגער קרייז אַרום דער נייער שול האָט אָבער עקשנות'דיק באַ־מעקפּט די שווערקייטן און שטערונגען וואָס ער האָט באַגעגנט אויף זיין וועג און האָט זיי אַלץ מער און מער באַזיגט. די היגע אידישע גאַס, — אַמווי־ניקסטנס א גרויסער טייל פון איר, — האָט געמיזט אַנערקענען, אז נייע וועגן זיינען נויטיק אונטער די נייע באַדינגונגען אונטער וועלכע מיר לעבן, און די שול האָט אָנגעהויבן קריגן די אַלגעמיינע אַנערקענונג.

היינט איז די היגע פרץ-שול אַן אַנערקענטע וויכטיקע אידישע דער־ציאונגס אינסטיטוציע דאָ אין שטאָט, און ווערט אַנערקענט פאַר איינער פון די צוויי גרעסטע און בעסטע — אויב ניט דער גרעסטער און בעסטער — שול אויפ'ן קאָנטינענט.

די היגע פרץ-שול איז געוואָרן א מוסטער ניט נאָר פאַר די אידישע שולן פון דעם זעלבן טיפּ, נאָר אויך פאַר אַנדערע אידישע דערציאונגס אַנ־שטאַלטן. זי איז פאַקטיש געווען, אויף וויפיל דאָס איז אונז באַקאַנט, די פּיאָ־נערן אויפ'ן געביט פון'ם אידישן קינדער־גאָרטן און דער טאָג-שול, און ביי היינטיקן טאָג קאָנען קינדער דורכמאַכן אין אירע וועגן פינף קלאַסן "פאָב־ליק סקול". דורכגייענדיק גלייכצייטיק אין די גאָרמאַלע שעה'ן אויך זייער פּראָגראַם פון אידישע לימודים. עס וועט ניט נעמען לאַנג, און אין שול וועלן איינגעפירט ווערן אַלע אַכט קלאַסן פון דער עלעמענטאַרער "פאָבליק סקול", אַזוי אַז די קינדער פון דער שול וועלן קאָנען דורכמאַכן זייער קורס פון אַל־געמיינע לימודים אין דער שול סביבה און גלייכצייטיק מיט די אידישע לי־מודים. ניט פילנדיק די שווערע לאַסט פון די אידישע לימודים ווי א קינד וואָס קומט אין דער אידישער שול נאָך א שווערן טאָג אַרבעט אין דער אַל־געמיינער שול.

אויסער איר ספּעציפישער אויפגאַבע, צו געבן די אידישע קינדער א אי־דישע שפּראַך און די גרעסטע מעגלאַכע מאָס פון אידישן וויסן. איז די שול אויך געוואָרן דער צענטער פון קולטורעלער טעטיקייט אויף דער היגער אי־דישער גאַס. אַרום איר האָבן זיך גרופּירט די מוטערס פון די קינדער פון שול, פאַראייניקט אינ'ם מוטער-פאַראיין, אין אַנדערע קולטורעלע אָרגאַניזאַציעס און גרופּן, וואָס זיינען מיט איר דירעקט אָדער אומדירעקט פאַרבונדן.

צום זעכצנטן יאָר־טאָג פון איר גרינדונג, ציילט שוין די שול אין אירע דזענט נאָענט צו זעקס הונדערט קינדער. און קאָן שטאָלצירן מיט אירע שוועסטער-שולן, דער היגער אַרבעטער-רינג שול און דער פרץ-שול אין קאַל־גאַרי, וועלכע זיינען אויסגעוואַקסן אויף דעם באָדן באַפרוכפּערט פון דער פרץ-שול.

מיט דער באַפעסטיקטער פּאָזיציע וואָס די שול האָט פאַרנומען דאָ אין שטאָט, האָט זי פאַר די לעצטע יאָרן געקאָנט אָפּגעבן זיך מיט דער נאָר־מאַלייזירונג און אויסברייטערונג פון'ם לימודים פּראָגראַם. דאָס איז א געביט, אויף וועלכן עס איז אַלעמאָל מעגלאַך צו מאַכן נאָך א שריט ווייטער, און, אויף וויפיל די אומשטענדן דערלויבן, ווערט דאָס געטאָן, און בעסערע רע־זולטאַטן ווערן דערגרייכט מיט יעדן יאָר.

איינער פון די רעזולטאַטן פון דער דאָזיקער אַנשטרענגונג איז געווען — די יערלאַכע גראַדואירונג. יעדן יאָר איז שוין דאָ א צאָל קינדער וואָס פאַרענדיקן דעם פולן פּראָגראַם פון דער עלעמענטאַר-שול. און א צאָל וואָס פאַרענדיקן די מיטל-שול. און זייער צאָל וואַקסט מיט יעדן יאָר.

דאָס יאָר גראַדואירן איבער פערציק קינדער פון דער עלעמענטאַר שול, און איבער צען פון דער מיטל-שול. דאָס איז די גרעסטע צאָל אין דער געשיכטע פון דער פרץ-שול, און איז אַן אָנדייטונג אויף דעם וואוקס פון איר השיבות אין די אויגן פון די עלטערן און די קינדער.

די פרץ-שול טוער, וואָס האָבן מיט אַזויפיל מי און איבערגעגעבנהייט דערגרייכט אַזעלכע רעזולטאַטן, האָבן דאָס פולע רעכט צו באַגריסן זיך און צו פרייען זיך מיט זייער גרויסן דערפאָלג. און אין זייערע שמחות שעפּן נייע כחות פאַר דער גרויסער אַרבעט וואָס שטייט זיי נאָך פאַר.

וועלן זיי ווייטער פאַרלאַנגען טאַריפן?

די אינדוסטריעס, וואָס פאַרלאַנגען פאַר זיך פון דער רעגירונג שיי־טאַריפן, מיינען חילילה קיינמאָל ניט די אייגענע אינטערעסן פון די אינדוס־טריאַליסטן. זיי מיינען ניט, אַז דורך העכערע טאַריפן אויף קאָנקורירנדיקע אַרטיקלען פון אויסלאַנד זאָלן זיי קאָנען העכערן זייערע פּרייזן און מאַכן בע־סערע פּראָפיטן. אַלץ וואָס זיי זיינען אויסן, איז טובת הכלל: דער מאַרק זאָל זיין פריי פאַר לאָקאַלע פּראָדוקטן, און אַרבעטער זאָלן דאָ אַזוי מער אַרבעט.

מען קאָן דאָך אָבער פאַרט ניט אַוועקגיין פון דעם פאַקט, אַז טאַריפן אויף געוויסע אַרטיקלען העכערן זייערע פּרייזן, וואָס מיינט גרעסערע פּראָ־פיטן, אין באַלד ווי די אינדוסטריאַליסטן זיינען ניט אויסן גאַרנישט אויסער טובת־הכלל. איז דאָך ניט מער ווי ייִשר'דיק, אַז זיי זאָלן די דאָזיקע פּראָפיטן אַוועקנעמען פאַר די אַרבעטער.

די דעפּוטאַטן פון דער אַרבעטער פּאַרטיי האַלטן ניט, דאַכט זיך, פון טאַריפן. אָבער די טאַריפן זיינען דאָ, און אין דעם לעצטן דאַנינג בודזשעט זיינען זיי פאַרגרעסערט געוואָרן אויף א סך אַרטיקלען. די וויניפּעגער אַרבע־טער דעפּוטאַטן האָבן דערפאַר געפאָדערט, אַז פון די דאָזיקע טאַריפן זאָלן עטוואָס געניסן אויך די אַרבעטער: פון די טאַריפן, הייסט עס, זאָלן געניסן בריוו די אינדוסטריעס, וואָס פירן איין אַן 8-שעה'דיקן אַרבעטס טאָג.

דאָס זעט איים צו זיין זייער ווישר'דיק צו אַלע צדדים. די אינדוסטריי־אַליסטן, וואָס פאַרלאַנגען טאַריפן צוליב די אַרבעטער וועגן, האָבן געדאַרפט זיין די ערשטע צו שטיצן אַזאַ פּלאַן, וואָס וואָלט פאַרלייכטערט דאָס לעבן פון די אַרבעטער און וואָס וואָלט געעפנט גערינגערע אַריינצוגעמען גאָך אַרבעטער אין דער אינדוסטריע.

פּרמיער קינג געפעלט דער פּלאַן. מר. בענעט שטימט מיט אים איין בלויז טיילווייז, פאַר געוויסע אינדוסטריעס. וועגן די אַרבעטער אַליין איז דאָך אָפּגערעדט. אָבער מיט די אינדוסטריאַליסטן זיינען מיר נאָך גאָר ניט זיכער. ווער וויים, עס קאָן זיין, אַז אַזאַ פּלאַן, ווען פאַרווירקלאַכט, וועט ביי זיי אָפּנעמען א היבש ביסל פון זייער חשק צו טאַריפן...

מיט אייגענע קרעפטן

(־אַם רומענישע אידנטום און די לעצטע וואַלן).
(ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט")
פון י. יעווין

די לעצטע קאָמונאַלע וואַלן האָבן באַרויִיט אַן ערנסטע פּרוּוו פאַר דער פאָ־לאַריטעט פון דער איצטיקער רעגירונג און די רעזולטאַטן ווערן איצט לייכטן שאַפטלאַך דיסקוטירט אין דער רומענ־ישער און אידישער פּרעסע.

אין די דערפאַר זיינען די וואַלן דורכ־גענאַנגען מיט א זיג פון דער רעגירונג־פּויערישער פּאַרטיי. ניט קוקנדיק אויף די באַנאַנגענע פעלערן פאַרשטייען די פּויע־רים, אַז די רעגירונג שטייט אויף זייער ווייניק, און שיינקען איר דאָרום דעם פולן צוטרוי.

דערפאַר איז אָבער די לאַגע אין די שטעט פאַר דער רעגירונג א גאַנץ שווער־רע. די פּויערישע רעגירונג רעפּעקטירט אין א קנאַפּער מאָס די שטאָט און פּרעסט אויס פון איר די גרעסטע טייל פון די שטייערן. די גיידעריקע פּרייזן אויף תבר־אַה און די אַלגעמיינע סטאַגנאַציע אויפ'ן געביט פון האַנדל און אינדוסטריע האָבן נאָך גרעסער געמאַכט דעם קריזיס אין די שטעט. דאָ, דערשט איצט פולע אַנטוי־שונג מיט דער טעטיקייט פון דער דע־מאָקראַטישער רעגירונג, וועלכע שטייט מיט'ן פּנים צום דאָרף און קימערט זיך גאַנץ ווייניק וועגן די נויטן פון דער גו־סס'דיקער שטאָט. אין פילע שטעט האָבן די סוחרים איינגעערדנט גראַנדיעזע פּראָ־טעסט פאַרזאַמלונגען קעגן די אומגעהויי־ערע שטייערן און איצט טראָגן זיך די פאַרצווייפלטע קרעמער אַרום מיט א פאָן אינגאַנצן פאַרמאַכן די קלייטן און אויבערגעבן די שליסלען די האַנדלס קאַ־מערן...

דער קריזיס אין האַנדל האָט זיך אָפּ־גערופן באַזונדער שאַרף אויף דער לאַגע פון די קרעדיט אינסטיטוציעס. אין טראַנ־סילוואַניע (זיבנבירגן) האָבן געפּלאַצט א גאַנצע רייע ביינק. אין דער חוייפט שטאָט פון מאָלדאַוויע — יאַסי — האָבן אָנגע־עקזיסטענט. דער לאַנג פאַרשפּראָכענער רעגירונגס סעמינאַר פאַר אידישע לערער שוועבט נאָך אין דער לופט און די גוואַלדזאַמע ראַמאַניזאַציע שפּרייט זיך אַלץ ווייטער איבער'ן יתום'דיקן פעלד פון אידישער דערציאונג.

דאָס רומענישע אידנטום האָט אַרויס־געלייגט גרויסע האָפענונגען אויף דעם קהלה־בוי, וואָס דאַרף אַריינטראָגן אַר־דענונג און קאָנטראָל אין די גוסס'דיקע געזעלשאַפטלאַכע אַנשטאַלטן. ביז היינטי־קען טאָג שלעפּט זיך דער דאָזיקער לע־בענס וויכטיקער ענין איבער די קאָנצע־לאַריעס פון די מיניסטעריאַלס און עס איז ניט צו זעען קיין סוף, ווען די קה־לות וועלן קאָנען צוטרעטן צו פּראָדוקטי־ווער אַרבעט.

דער דאָזיקער קנויל פון אידישע צרות דריקט שווער דאָס רומענישע אידנטום אין'ם אַיז ניט צו באַוואונדערן, וואָס די אָפּאָלאַריטעט פון דער רעגירונג איז באַ־דייטנד געפאַלן צווישן דער אידישער באַפעלקערונג. דער דאָזיקער פּראָטעסט קען דער פאַסיווער האַלטונג פון דער רע־גירונג, וואָס טאָלערירט די אַנטיסעמי־טישע העצער, האָט געפונען ביי די לעצ־טע פעלערשריט. און ווערט אַטאַראַט מיט רעכט אַלס וועגונג אין דער גע־שיכטע פון די אידיש-רומענישע באַצי־אונגען.

מיר זיינען ניט אַזוי נאַאיוו צו גלויבן, אַז דער וועג צו אידישער נאַציאָנאַלער פּאָ־ליטיק אין רומעניע איז איצט שוין אָפּ־גערוימט פון פאַרשווידענע אַבני נגף. דאָך באַרייט דער לעצטער זיג אַן אָנזאָג אַז דאָס רומענישע אידנטום וויל זיך באַ־פרייען פון דער אַפּיטראָפּסות פון די רו־מענישע פּאָליטישע פּאַרטייען און גייט מיט זיכערע שריט שמידן מיט אייגענע כחות זיין היסטאָרישן גורל.

מאַי, 1930. ("אינטאַ")

וואָס איז אַזוינס קאָלעקטיוויזאַציע

א מתנה די אידישיסטן פון א פריינט

— שלום עליכם ר' מענדל. — האָב איך מיט פרייד אויסגעשריען דערזעענדיק ר' מענדלען ביי א גלאָז קוואַוע אין רעסטאָ־ראַן. — וואָס איז מיט אייך געשעען, וואָס מען זעט אייך אַזוי זעלטן? איך האָב זיך דאָך באַמת פאַרבייגקט נאָך אייך, ר' מענדל. עפּעס איז לעצטנס אַזוי גרוי און אומעטיק אין עס ווילט זיך אַזוי הערן א וויץ, א גלייכווערטל. עפּעס א טשיקאַווע מעשה'לע אויף אייך אַזוי ווי אַזאַ מאַדיס.

ר' מענדל שמייכלט.—וויצן, גלייכווערט־לאַך, טשיקאַווע מעשה'לאַך, — חזר'ט ער איבער. — פאַראַן! וואָס זשע דען, אַז דאָס לעבן שפּרודלט דאָך מיט זיי, מען דאַרף זיי נאָר קאָנען אויסקלייבן.

פאַרשטיי איך שוין, אַז ר' מענדל האָט "סחורה" אין ער וואָלט נעווען א בעלן־אַם אויסברענגען. באַשטעל איך א גלאָז קוואַוע און רוק זיך צו צו אים נעענטער.

—פאַרברייגען מיר אַנומלט ביי א גוטן ברודער אויף א פּאָרטיע. — אַזוי הויבט אַן ר' מענדל, — צען יאָר נאָך זיין חתונה, נו, פאַר וואָס ניט, פאַרברענגען מיר נאָנץ אַנגענעם, יונגוואַרג כאַפּט א טענצל, בעלי־בתים כאַפּן א קערטל, עלטערע כאַפּן א שמועס, מען שמועסט וועגן עניני דעלמא, פּאָליטיק: ענגלאַנד, רוסלאַנד, פּאָלעסטי־נע, ביראָ־בידזשאַן וכדומה. לייג איך אַן אויער, אפשר וועל איך אויך כאַפּן א גוט וואָרט. הכלל מען היצט זיך, ציוניסטן זיינען אַש הלבה אויי פרוסלאַנד, קאָמוניס־טן — פייער פלאַם אויף אַרץ־ישראל, ביידע צוזאַמען סכנות נפשות אויף ענ־לאַנד. מער פון אַלעמען היצט זיך א מיטל־יערקער איד, משמעות א קאָמוניסט, א פריינט פון האַראַפּאַשניקעס:

— שטייט, שטייט, — בייזערט זיך דער איד־קאָמוניסט, — איר זאָגט רוס־לאַנד, אַנ, אַדרבא, באַוויזט מיר נאָר אַזאַ לאַנד, וואו די רעגירונג זאָל אַזויפיל טאָן פאַר די אַרימע אַרבעטער, פאַר די האַראַפּאַשניקעס, ווי רוסלאַנד.

אין אַזוי גייט ביים אידן אַזוי אַזוי אַ סדרה פון די אַלעמען. באַוואוסטע ניסים ונפ־לאות וואָס רוסלאַנד טוט אויף און האָט שוין אויפגעטאָן פאַר די האַראַפּאַשניקעס.

— און איצט שטרייענט רוסלאַנד אַן אַלע אירע כחות, — אַזוי היצט זיך דער איד, — אויסצוראָטן די "קולאַקטיוויזאַציע".

עפּעס קאָמיש. קומט מיר אויס דאָס וואָרט "קאָלעקטיוויזאַציע" פון'ם אידן'ס מויל. כ'הער זיך צו צום אידנס וועדנס, ווי ער לאַזט אַזוי: — אַן לאָמיר האָפן, אַז אין גיכן וועט פון דער קולאַקטיוויזאַ־ציע אין רוסלאַנד קיין זכר ניט בלייבן.

"וואָס פּלוידערט ער," — וואַנדער איך זיך אַזוי בין שוין גרייט דעם אידן צו נעמען "אויפ'ן צימבל", נאָר דאָ רופט די באַלע־באַסטע צום טיש. באַלד אָבער ווי מען שטייט אויף פון טיש רוף איך אָפּ מיין "פויגל" אַן א זייט, אַן פאַרפיר מיט אים אַזאַ מין שמועס:

— אַזוי, אַזוי, — זאָג איך, — זייט איר, הייסט עס א פאַרברענטער קאָמו־ניסט?

— שייך צו זאָגן א פאַרברענטער קאָ־מוניסט, — מאַכט דער איד, — אָבער וואָס ס'איז אמת, איז אמת. האָט איר דען לעצטנס ניט געלייענט די פּייפּערס וועגן רוסלאַנד, איר מיינט וועגן דער . . . קו־לאַקטיוויזאַציע, — ענדיקט דער איד פאַר מיר מיט א מאָדנעס שמייכל.

— זייט מוחל, — שלאָג איך אים אי־בער, — איך מוז זיך מודה זיין, אַז איך בין — ניט פאַר אייך געראַכט — א גרוי־סער עם הארץ אין די אַלע זאַכן. כפּעציעל, ווען עס קומט צו די טערקישע ווערטער, וועלכע לאַזן זיך אויס אויף "זאַציע." און אויב ס'איז אייך ווייניק, איז נאָר איצט צוגעקומען א ניי וואָרט . . . "קאָלעקטיוויזאַציע" . . . .

שמייכלט דער איד: — ס'איז ניט, ווי איר רופט עס, טערקישע ווערטער. די אַלע ווערטער זיינען אינטערנאַציאָנאַלע ווערטער. דאָס מיינט, אַזעלכע ווערטער, וועלכע זיינען גענומען געוואָרן פון די שפּראַכן פון די אַלטע נאַציאָנען. אַזוי ווי די אַלטע גריכן, רוימער, און אפילו העב־רייער. ווען עס קומט אָבער צו אינטערנאַ־ציאָנאַלע ווערטער, כ'ן איך א מזיק אויף זיי, ביי מיר קאָנט איר געפינען, לאָז זיך אייך דאַכטן, א גאַנצן וואָגן פון אַלער־לײ ווערטער־ביכער, און אַז איך שלאָג זיך אַן אַז אַן אינטערנאַציאָנאַל וואָרט, — רעדט ווייטער דער איד, — גרייב איך זיך אַזוי לאַנג אין די ווערטער, ביז איך נעפּן אויס פון וואַנען דאָס וואָרט שטאַמט, וואָס עס מיינט, ווייל איך האָב פיינט ווי אונזערע האַקן ווערטער, ווי אין קרויט אריין, ניט ווייסנדיק דערביי דעם פּשט דערפון.

—אויב שוין יאָ אַזוי, — רוף איך זיך אָפּ, — אפשר וועט איר טאַקע זיין אַזוי גוט און מיר נעבן א קליינע לעקציע אַר־בער איינעמע ווערטער און טאַקע וועגן דעם וואָרט "קאָלעקטיוויזאַציע." ווי איר רופט עס אַן?

— מיט'ן גרעסטן פאַרגעניגן, — ענט־פערט דער איד, — אַן לאָמיר טאַקע שוין אַנהויבן:

— פאַראַנען פיל ווערטער, וועלכע ענ־דיקן זיך אויף "זאַציע" אָדער "זיצע־אַט, למשל, ציוויליזאַציע, רעסטאַראַציע, קאָאָפּעראַציע, קאָלאָניזאַציע, אַרגאַניזאַ־ציע, אַקוּפּאַציע, סטימולאַציע, ליקווידאַ־ציע, אַקאַציע און טויזנטער אַנדערע. די דאָזיקע אַלע ווערטער טיילן זיך אין גרו־פּעס. פאַראַנען אַזעלכע אינטערנאַציאָנאַלע ווערטער, וועלכע זיינען טאָג־טעגלאַך אין געברויך און יעדער איינער פאַרשטייט זיי־ער מי־נונג. למשל: ציוויליזאַציע, רעס־טאַראַציע וכדומה. דאָס וואָרט רעסטאַר־ציע אָדער רעסטאַראַז נעמט זיך פון אַי־דיש, און ווי איר וועט שפּעטער זעען, נע־מען זיך פון אידיש פיל אינטערנאַציאָנאַ־לע ווערטער. דאָס וואָרט "רעסטאַראַן" למשל, איז צוגעפּגעשטעלט געוואָרן פון 3 ווערטער: ע ר ע ס ט א ר י ן. ס'מיינט א פּלאַץ, וואו מען קאָן אַרייַנעסן. "רעס־טאַראַציע." ווידער, נעמט זיך פון רייסן, באַרייסן, ציען, אַראָפּציען א הויט. פאַראַן ווידער ווערטער, וועלכע ווערן זייער זעלטן געבראַוכט, און, אַז די נאַטור זאָל אונז שיינקען יאָרן, וואָלטן מיר נעקאָנט גליק־לאַך אָפּלעבן קייליאַדיקע מעת'לעך'ן ניט באַנוצנדיק דאָס וואָרט "אַקוּפּאַציע." אַזאַ וואָרט באַנוצט מען נאָר אין מלחמה צייט. נעמען, נעמט זיך עס גראָדע פון הויסיש: "קאַפּאַט," — גראַבן, — דאָס הייסט, מען גראַבט זיך איין אין דער ערד און פון דאָרט קוקט מען אויס דעם שונא. אין ענגליש הייסט עס "טרענשעס." "קאָלאָ־ניזאַציע" מיינט קאָלאָניזירן א לאַנד. דאָס וואָרט נעמט זיך ווידער אַמאָל פון אידיש: קוילען. אויסקוילען, ווייל אַזוי איז שוין געווען דער מנהג פון די אַלטע באַרבאַרי־שע צייטן. אַז מען פלעגט קומען באַזעצן א ניי לאַנד, פלעגן זיך די נייע און אַלטע איינוואוינער אויסקוילן איינער דעם צווייטן, ווי למשל, די אינדיאַנער האָבן אויס־געקוילעט די שפּאַניער אין אַמעריקע. אָדער, ווי די אינדוסן האָבן אויסגעקוי־לעט די ענגלענדער אין אינדיע. אָדער, — וואָס באַדאַרפט איר גיין ווייט, — ווי די אידן האָבן אויסגעקוילעט די אַראַבער אין ארץ־ישראל.

אויך דאָס וואָרט "אָרגאַניזאַציע" שטאַמט פון'ם וואָרט הרג'ענען, דער'הרג־ענען, — ווידער אַמאָל פון אידיש. ס'מיינט: אַן אינסטיטוציע. וואו מען הרג'עט אויעק דאָס ביסל פרייע צייט אַרום'הרג'ענדיק זיך צוליב "אַלערליי פּרינציפּן און הויכע אידעאַלן. ווען מיר זאָלן נעמען דאָס וואָרט "קאָאָפּעראַציע" הערן מיר, ווי מען זאָגט: "גרונעס, געצל און זרח האָבן גענרינדעט א קאָאָפּעראַ־ציע." דאָס וואָרט נעמט זיך פון כפּרה, ווערן א כפּרה, ווייל אין קאָאָפּעראַציע ווערן שטענדיק אימעענס א פּאָר דאַלאַר די כפּרה.

פאַראַן ווידער א סאָרט ווערטער, וואָס ווערן באַנוצט פון פאַכלייט, ווי למשל: דאָס וואָרט "סטימולאַציע" ווערט באַנוצט ווען מען אַרבעט ביי "סטים אינדזשינס"; "ליקווידאַציע" — ביי דער אַרבעט פון אַלערליי פּליסיקייטן. עס וועט אויך באַ־נוצט אין מסחר וועלט, ווען ביי איינעם לאָזט זיך אויס א טייך פון אַלע זיינע גאָלדענע גליקן. מ'זאָגט: ער ליקווידירט זיך ז . . . דאָס וואָרט "פּאַזיציע" זאָגט מען, ווען מען מיינט צו זאָגן, אַז אַרבעט פאַר־נעמט א גוטע, אָדער שלעכטע. פּאַזיציע. די אַפּשטאַמונג פון'ם דאָזיקן וואָרט קומט פון'ם אידישן וואָרט ז י צ ן, ווייל אין אי־טע באַציינגט מען דו גוטע אָדער שלעכ־טע לאַנע פון א פּערזאָן מיטן וואָרט "זיצן," גייט אים גוט, זאָגט מען: "ער זיצט זיך, ווי א גראַף"; "ער זיצט צוזיפּגעלייגט בער איינע ווערטער און טאַקע וועגן דעם וואָרט "קאָלעקטיוויזאַציע." ווי איר רופט עס אַן?

— מיט'ן גרעסטן פאַרגעניגן, — ענט־פערט דער איד, — אַן לאָמיר טאַקע שוין אַנהויבן:

— פאַראַנען פיל ווערטער, וועלכע ענ־דיקן זיך אויף "זאַציע" אָדער "זיצע־אַט, למשל, ציוויליזאַציע, רעסטאַראַציע, קאָאָפּעראַציע, קאָלאָניזאַציע, אַרגאַניזאַ־ציע, אַקוּפּאַציע, סטימולאַציע, ליקווידאַ־ציע, אַקאַציע און טויזנטער אַנדערע. די דאָזיקע אַלע ווערטער טיילן זיך אין גרו־פּעס. פאַראַנען אַזעלכע אינטערנאַציאָנאַלע ווערטער, וועלכע זיינען טאָג־טעגלאַך אין געברויך און יעדער איינער פאַרשטייט זיי־ער מי־נונג. למשל: ציוויליזאַציע, רעס־טאַראַציע וכדומה. דאָס וואָרט רעסטאַר־ציע אָדער רעסטאַראַז נעמט זיך פון אי־דיש, און ווי איר וועט שפּעטער זעען, נע־מען זיך פון אידיש פיל אינטערנאַציאָנאַ־לע ווערטער. דאָס וואָרט "רעסטאַראַן" למשל, איז צוגעפּגעשטעלט געוואָרן פון 3 ווערטער: ע ר ע ס ט א ר י ן. ס'מיינט א פּלאַץ, וואו מען קאָן אַרייַנעסן. "רעס־טאַראַציע." ווידער, נעמט זיך פון רייסן, באַרייסן, ציען, אַראָפּציען א הויט. פאַראַן ווידער ווערטער, וועלכע ווערן זייער זעלטן געבראַוכט, און, אַז די נאַטור זאָל אונז שיינקען יאָרן, וואָלטן מיר נעקאָנט גליק־לאַך אָפּלעבן קייליאַדיקע מעת'לעך'ן ניט באַנוצנדיק דאָס וואָרט "אַקוּפּאַציע." אַזאַ וואָרט באַנוצט מען נאָר אין מלחמה צייט. נעמען, נעמט זיך עס גראָדע פון הויסיש: "קאַפּאַט," — גראַבן, — דאָס הייסט, מען גראַבט זיך איין אין דער ערד און פון דאָרט קוקט מען אויס דעם שונא. אין ענגליש הייסט עס "טרענשעס." "קאָלאָ־ניזאַציע" מיינט קאָלאָניזירן א לאַנד. דאָס וואָרט נעמט זיך ווידער אַמאָל פון אידיש: קוילען. אויסקוילען, ווייל אַזוי איז שוין געווען דער מנהג פון די אַלטע באַרבאַרי־שע צייטן. אַז מען פלעגט קומען באַזעצן א ניי לאַנד, פלעגן זיך די נייע און אַלטע איינוואוינער אויסקוילן איינער דעם צווייט־טן, ווי למשל, די אינדיאַנער האָבן אויס־געקוילעט די שפּאַניער אין אַמעריקע. אָדער, ווי די אינדוסן האָבן אויסגעקוי־לעט די ענגלענדער אין אינדיע. אָדער, — וואָס באַדאַרפט איר גיין ווייט, — ווי די אידן האָבן אויסגעקוילעט די אַראַבער אין ארץ־ישראל.

אויך דאָס וואָרט "אָרגאַניזאַציע" שטאַמט פון'ם וואָרט הרג'ענען, דער'הרג־ענען, — ווידער אַמאָל פון אידיש. ס'מיינט: אַן אינסטיטוציע. וואו מען הרג'עט אויעק דאָס ביסל פרייע צייט אַרום'הרג'ענדיק זיך צוליב "אַלערליי פּרינציפּן און הויכע אידעאַלן. ווען מיר זאָלן נעמען דאָס וואָרט "קאָאָפּעראַציע" הערן מיר, ווי מען זאָגט: "גרונעס, געצל און זרח האָבן גענרינדעט א קאָאָפּעראַ־ציע." דאָס וואָרט נעמט זיך פון כפּרה, ווערן א כפּרה, ווייל אין קאָאָפּעראַציע

ווי מען האָט געפּייניקט אידישע יונגעלייט אין פּלאַצק

פון וואַרשע מעלדעט מען:

די פּלאַצקער אינוואוינער שלמה גרינ־שפּאַן, שלום פּרוסאַק, ליפּמאַן לערמאַן, שמחה מינץ, מענדל סקשידלא און משה צוקערמאַן, האָבן געוווּנדעט זיך צום אי־דישן נאַציאָנאַל ראַט מיט אַנקלאָגע, אַז די פּלאַצקער פּאָליציי האָט איבער זיי אויס־געפירט אַן אמת'ע עקזעקוציע.

זיי דערציילן, אַז גייענדיק נאָך דער אַרבעט שפּאַצירן איבער די פּלאַצקער גאַ־סען, האָט מען זיי אַן א פּאָרוואָס אַרעס־טירט און אָפּגעפירט אין קאָמיסאַריאַט. דאָרט האָט מען זיי קודם כל גענומען אויספרעגן, פאַרוואָס זיי טראָגן שוואַרצע בלוזעס, און פאַרוואָס זיי געהערן צו לינקע גרופּירונגען. זיי האָבן דערקלערט, אַז זיי זיינען חלוצים און שוואַרצע בלוזן טראָגן זיי ביי דער אַרבעט. מען האָט זייערע דערקלערונגען ניט גענומען אין אַכט און מען האָט זיי גענומען שלאָגן און פּייניגן. מען האָט איבער זיי אויסגעפירט אַן אמת'ע עקזעקוציע.

דער אידישער נאַציאָנאַל ראַט האָט די אַנקלאָגע אַריבערגעשיקט צום אינערן מי־ניסטער מיט דער ביטע די שולדיקע צו באַשטראָפן.

דריי לעקציעס פון זלמן רייזין

פרייטאָג, מאַי 30, 8.30 אָוונט
"עליות און ירידות אין דער געשיכטע פון אונזער קולטור"

זונטאָג, יוני 1טן, 8.30 אָוונט
"אידיש און דער קאַמף פון די אידישע מאַסן פאַר זייער באַפרייאונג"

דינסטאָג, יוני 3טן, 8.30 אָוונט
טעמע וועט שפּעטער אַנאָנסירט ווערן.

אַלע לעקציעס
אין גרויסן פּרץ זאַל
1 בילעט, 40 סענט
אויפזיכט:
קולטור געזעלשאַפט און איוואַ קאַמ.